

Itäisen esilinnanpihan tutkimushistoriaa

J.R.Aspelin mainitsee tarkastuskertomuksessaan vuodelta 1876, että itäiseltä rondellilta lähtevä koillinen kehämuuri on suurimmaksi osaksi säilynyt. Se liittyy 5-6 sylvä korkeaan jyrkänteen, jonka päällä on koillinen esilinnanpiha. Muurin pituus kokonaisuudessaan on noin 65 kyynärää, joista parhaiten säilynyttä on noin 50 kyynärää rundelista pohjoiseen. Parhaiten säilynyt muurinosi on kaksinkertainen siten, että ulompi muuri on puolitoista sylvä paksu.

Vaikka muurin ulkopinta oli huonokuntoinen oli se Aspelinin mielestä korjauskelpoinen. Joten viime vuosisadan lopulla rondellin ja danskeritornin välinen muurinosi revetoitiin harmaakivellä ja samalla rakennettiin sekä muurin että rondellin tueksi tiiliset kontreforit. Danskeritornin ja pohjoisen kehämuuritornin väliselle alueelle, jossa kehämuuri oli huonokuntoinen, rakennettiin kylmämuuraustekniikkaa käyttäen harmaakivinen tukimuuri.

Julius Ailion 1900-luvun alussa Hämeen linnasta tehdyissä tutkimuksissa mainitaan kehämuurista mm., että se tuolloin miltei jäljettömiin hävinnyt. Ensimmäisen kerran se mainitaan linnan tileissä nimellä värnen vuonna 1539. Uuden ajan alkupuolella 1560- ja 1570-luvuilla on sitä rakennettu suureksi osaksi uudestaan. Silloin sitä vahvistettiin melkoisesti ja samalla on puolustuskäytävän ulkoasu voinut jonkun verran muuttua.

Kehämuurin rakennusaineena on tilien mukaan käytetty sekä tiiltä että harmaakiveä, tiiliä ehkä etupäässä puolustuskäytävän rintasuojaan, niinkuin J.G.Ammondin 1720-luvulla laatimat poikkileikkauskuvat viittaavat. Luultavasti tämän vuoksi on kehämuuri toisinaan ilmoitettu tiiliseksi toisinaan harmaakiviseksi. Aiemmin mainittujen poikkileikkausten mukaan on kehämuuri ollut melkoisen korkea, vaihdellen mäenrinteiden jyrkkyyden mukaan ulkopuolelta 8-12 metriin, ja kohoten päälinnan pohjakerroksen korkeudelle. Korkein se on ollut kaakkois- ja koillispuolella.

Ilmoitukset muurin vahvuudesta ovat asemapiirrosten ym. lähteiden mukaan sangen eriäviä. Todennäköisesti on kaakkois- ja koillisivulla muurin alaosan vahvuus uudella ajalla ollut 4-5 metriä, niinkuin eräästä vuoden 1650 vaiheilla tehdystä asemapiirroksesta ilmenee. Muilla sivuilla on muurin paksuus ollut puolta pienempi.

Puolustuskäytävän rintamuuri on ollut parin kolmen metrin korkeinen ja noin metrin vahvuinen. Itse käytävää varten on kaakkois- ja koillispuolella jäänyt noin kolmen metrin leveys, muilla sivuilla puolta vähemmän. Rintavarustuksessa on niin Dahlbergin kuvien kuin Ammondin piirrosten mukaan ollut vierivieressä nelikulmaisia 0,6 neliömetrin laajuisia ampuma-aukkoja. Ne suorakulmaiset pikku sakarat, jotka Dahlbergin kuvissa näkyvät kehämuurin yläreunassa, ovat, jos ne lainkaan perustuvat todellisuuteen, vain koristeellisiksi katsottavia. Puolustuskäytävä on varhaisimpien tilien mukaan ollut lautakattoinen.

Katon muoto on ajateltava joko harjakkaaksi tai mieluummin yksivietteisiksi. Käytävän sisäreunalle mainitaan vuonna 1607 tehdyn uudet käsipuut sorvattuine pilareineen. Linnan pihalta nousiin käytävälle todennäköisesti puurappuja myöten.

Kehämuurin järvenpuoleisella sivulla ei muurin suojaamista ehkä katsottu yhtä tärkeäksi kuin maanpuoleisilla sivuilla. Ulkonevista torneista ei tällä puolella ole tietoa. Mikäli itäkulmassa on keskiajalla ollut torni, niin se viimeistään rundelin rakentamisen yhteydessä on hävitetty. Kummassakin järvenpuoleisessa nurkassa on muurin sisäpuolella sijainnut nelikulmainen tornin tapainen rakennus, joilla tuskin on ollut puolustusmerkitystä. Näistä rundelin viereinen torni ei voi olla keskiaikainen. Kahdesta tällä puolella olevasta tornista on puhe vuoden 1607 tileissä. Toista, arvatenkin rundelin vieressä olevaa, tarkoitettane nimellä "musta torni". Sen alaosa on ollut kaksinkertaisella ovella varustettu huone nimeltään "Lemmen".

Vuoden 1607 tilikirjoissa mainitaan, että linnaan rakennettiin uusi torni. Sen korkeus oli 18 kyynärää, pituus toiselta sivulta 21 ja toiselta 9 kyynärää, sekä muurien vahvuus 5 kyynärää. Linnasta torniin ilmoitetaan johtaneen katettu käytävä, jonka lattia oli uusista lankuista tehty ja jonka molemmilla puolilla oli sorvattuja pilareita. Kenties tämä torni sijaitsi järvenpuoleisen kehämuurin keskivaiheilla, jossa vielä 1700-luvulla

esiintyy tornin jäännöksiä. Luultavasti on samalla paikalla myös ennen Haren aikaa ollut torni, koska siitä on pohjapiirrostensa mukaan johtanut käytäväsilta päälinnaan.

Knut Draken johdolla 1960-luvun alussa kaivettiin pohjoinen kehämuuritorni näkyviin. Drake on rekonstruoinnut kehämuurin pohjoiskulmaan kolme eri rakennusvaihetta.

Vanhin muuri olisi eteishallin kellarissa oleva harmaakivinen muuri. Tämä muuri on alkujaan ollut kohtisuorassa linnan pohjoiskulmaan nähden. Rakennustavan ja kiven käsittelyn perusteella hän ajoittaa sen samanaikaiseksi tai jonkin verran myöhäisemmäksi kuin kukkotornin. Drake mainitsee kuitenkin, että tällainen tapa rakentaa esiintyy vielä myöhäiskeskiajallakin. Rakentamisajankohdaksi on arveltu vuosia 1350-1400.

Toisessa vaiheessa vanhinta muuria purettiin ja uusi rakennettiin saman suuntaiseksi kuin päälinnan pohjoistorni. Luoteis-sivustalla muuri tehtiin yhtä paksuksi kuin vanha muuri, mutta koillissivustalla puolta ohuemmaksi. Muurin yläosasta ei voida sanoa mitään varmaa, mutta mikäli koillisellakin puolella on ollut ampumakäytävä, on sen täytynyt olla muurista ulkoneva, sillä täällä muuri on vain noin metrin paksuinen. Toinen rakennusjakso on ajoitettu viimeiseen tiililinnavaiheeseen 1400-luvulle.

Kolmas vaihe on kehämuuritornin rakentaminen. Drake arvelee, että itse torni olisi ollut kaksikerroksinen ja kolmantena kerroksena olisi ollut muuriin liittyvä ampumakäytävä rintavarustuksineen. Tornin ensimmäistä kerrosta on mahdollisesti käytetty pajana ja toinen kerros olisi ollut asuinkerros. Tornin rakentaminen on sijoitettu kulmatornilinnan rakennusvaiheeseen vuosiin 1490-1520. Ehkä vieläkin myöhemmäksi, koska julkisivuissa ei enää ole tiiltä, vaan jälleen on siirrytty harmaakiven käyttöön. Tiilten koko on 31-30x14-13x10-9, mikä ei ole aivan tyypillistä keskiaikaista tiilikokoa.

Hämeenlinnassa 17.9.1980

Päivi Luppinen
Päivi Luppinen

120

100%

Fig. 162

